

ÄR DET ETIK VI TALAR OM?

Etisk reflektion för biomedicinska analytiker

ARBETSGRUPP

Gunilla Eklöf-Areskog

leg biomedicinsk analytiker,
Etikombud arbetsplatsen,
Klinisk fysiologi, Länssjukhuset Ryhov, Jönköping

Johanna Wärf

leg biomedicinsk analytiker,
Klinisk kemi, Vrinnevisjukhuset, Norrköping

Lena Morgan

leg biomedicinsk analytiker,
Projektledare, SIS, Stockholm,
Ledamot av IBL:s Etiska kommitté,
Tidigare verksam inom klinisk mikrobiologi,
Vårdförbundet, Equalis AB,
President IFBLS 2004-2006,
Vice ordförande IBL 2002-2008

Anne Berndt

leg biomedicinsk analytiker, cytodiagnostiker,
Förbundsombudsman Vårdförbundet,
Ledamot av IBL:s Etiska kommitté,
Sekreterare Vårdförbundets Etik- och ansvarsråd,
Styrelseledamot, IBL och EPBS
(European Association for Professions in Biomedical
Science)

Michel Silvestri

leg biomedicinsk analytiker, med dr,
Lektor i biomedicinsk laboratorievetenskap,
Karolinska Institutet
Ledamot av IBL:s Etiska kommitté,
Ordförande IBL 2001-2007,
Programdirektor biomedicinsk analytikerutb,
KI, 2003-2011

INLEDNING

Som biomedicinsk analytiker är du utbildad att arbeta enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. Standarder, manualer och metodbeskrivningar är en del av din vardag när du funderar över korrektheten hos den tredje decimalen och om paraffinsnittet behöver vara en tusendels millimeter tunnare.

Men vi behöver alla också reflektera etiskt över vårt yrkesutövande. En del av oss möter patienter vid undersökning eller provtagning, medan de flesta hanterar patientens prov. Kan den begränsade patientkontakten vara en utmaning för biomedicinska analytiker när etik diskuteras på arbetsplatsen? Bara för att vi alltid har gjort något på ett visst sätt så behöver det inte betyda att det är vare sig rätt eller bra. Det kan gälla allt från hur du utövar din profession till hur du är som kollega och medmänniska.

Etik och etisk reflektion tar tid och du behöver både kunskap, verktyg och ett språk för att kunna beskriva det du ser. Därför har Institutet för biomedicinsk laboratorievetenskap (IBL) och Vårdförbundet gemensamt tagit fram det här arbetsmaterialet som består av två delar;

- Denna broschyr som inkluderar ett verktyg för etisk reflektion och en idébank för hur ni kan arbeta med etik på arbetsplatsen.
- En separat kortlek med etiska dilemman från arbetsplatser inom laboriemedicin och klinisk fysiologi. ■

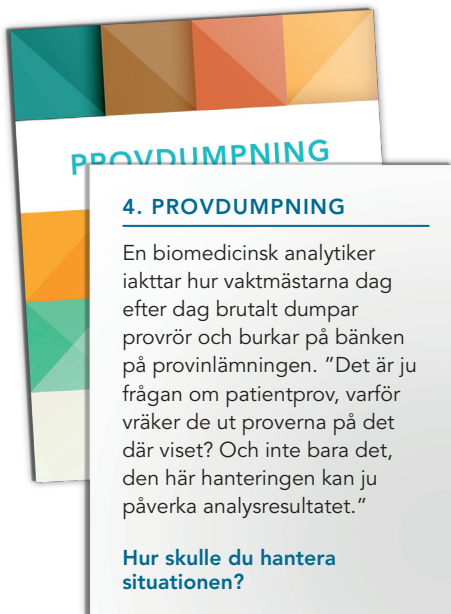
VAD ÄR ETIK?

Begreppen moral och etik är inte helt enkla att definiera. Ordet etik kommer från grekiskans *ethos*, men beroende på hur detta ord skrivs så kan det betyda lite olika saker: "vana, sedvänja, oskriven lag (socialetik)" eller "ståndpunkt, inställning, sinnelag (individ-etik)".

Ordet moral kommer från latinet och betyder "sed, sedvänja, bruk". Moral handlar om människans faktiska handlande, medan etik står för en systematisk reflektion över värderingar och utförda handlingar och vilka motiven för dessa kan vara.

Etisk reflektion handlar om att ta ställning till olika värden och intressen som står i konflikt eller motsatsförhållande till varandra. Det som ofta kallas etiska dilemman.

När allvarliga fel har begåtts så efterlyses ofta "mer etik". Därför är det lätt att koppla samman etik med moralism och skuldbeläggande ideal som kan ses som svåra att leva upp till. Etik skulle kunna förknippas med förbud och regler, men de flesta personer är positivt inställda till etik och ser det som viktigt. Ändå så har inte etik en given plats på dagordningen på arbetsplatsträffarna eller i det dagliga yrkesutövandet. ■

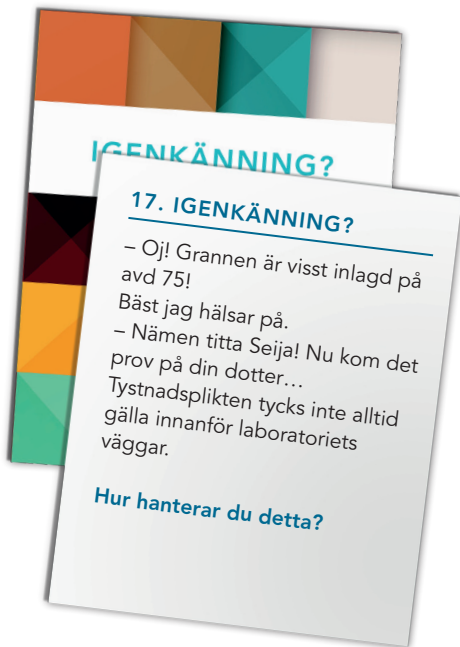
SPRÅK – ATT SÄTTA ORD PÅ ETIKEN

På våra arbetsplatser har vi vårt kunskapsområdes språk för att kommunicera med varandra om vårt medicinska och metodologiska arbete. Det språket har ofta monopol och företräde. Däremot lär vi oss inte på samma vis ett språk för att kommunicera och samtala om de etiska dilemman vi ställs inför i vårt yrkesutövande. Det kan bidra till att vi får svårt att identifiera och se dilemman och framförallt reflektera och prata om dem gemensamt.

Etiskt dilemma

Etiska dilemman kan vara svåra att greppa, vi kan uppleva dem mer som en känsla än som fakta. Som en profession med bas i vetenskaplig utbildning vill vi hålla oss till fakta och evidens och kanske inte lyfta frågor som baseras på känsla. Genom att finna ett språk som kan komplettera kunskapsområdets språk, ett än mer professionellt språk som också innehåller de etiska dimensionerna, kan vi lära oss att sätta ord på de situationer som vi upplever som utmanande och svåra. Ett problem eller ett dilemma blir synligt och hanterbart när vi beskriver det.

Ett etiskt dilemma är en valsituation där vi känner att hur vi än väljer, så måste vi kompromissa om de värderingar och normer som vi annars anser att vi ska följa. Med andra ord: oavsett vad vi väljer att göra eller inte göra, så blir det i någon mån fel. ■

SAMTAL OCH REFLEKTION

Etisk reflektion kan göras enskilt och i grupp. Att reflektera tillsammans med andra bidrar med fler perspektiv och du får möjlighet att "kalibrera" dina åsikter och tankar. Fördelen med att använda sig av ett verktyg, en reflektionsmodell, gärna under ledning av en handledare, är att ni får en mer systematisk process för bearbetning av en specifik fråga. Ni kan då undvika att dra förhastade slutsatser eller att gå direkt på lösning.

Etisk reflektion kräver utrymme, tid, struktur i organisationen, men också övning.

Att utan övning, i skarpt läge när något allvarligt har hänt, försöka sig på att reflektera över ett dilemma med ett obekant verktyg, fungerar lika illa som att genomföra hjärt-

lungräddning utan att ha övat och repeterat.

Etisk reflektion i grupp kräver också att gruppen är trygg i situationen, att det är "högt i tak" och att ni har ett gemensamt språk.

Processen kan ge ett individuellt och kollektivt lärande i etiska frågor vilket bidrar till att ni bättre kan hantera liknande situationer i framtiden.

På nästa uppslag i denna skrift hittar du en handledning till en enkel reflektionsmodell. Du kan använda den tillsammans med kortleken med etiska dilemman som hör till detta material eller andra dilemman som du eller dina kollegor vill ta upp. Tänk på att det tar tid och övning att både lära sig att reflektera och att handleda enligt modellen. ■

Att reflektera över etiska dilemman görs lämpligast i en grupp på 5–10 personer. Att göra det i grupp ger tillfälle att kalibrera dina åsikter och värderingar i dialog med andra. Med hjälp av ett verktyg sker reflektionen strukturerat och ni undviker risken att direkt gå på lösning.

Det material ni behöver är ett blädderblock eller en whiteboard där handledaren noterar gruppens resonemang under reflektionens gång. Etisk reflektion är inte en strikt steg-för-steg-process, diskussionen löper i cirklar men det är handledarens uppgift att ta gruppen igenom varje steg.

För att underlätta lärandet om hur verktyget är uppbyggt och bli van att resonera kring etiska dilemman är kortleken med etiska dilemman som är en del av detta arbetsmaterial att rekommendera. Ni kan antingen dra ett kort eller välja ut det dilemma gruppen vill diskutera. Det gäller att komma ihåg att dessa dilemman är väldigt avskalade, vilket både kan förenkla och försvåra diskussionen, men de illustrerar väl vilken typ av dilemman biomedicinska analytiker kan ställas inför.

Ett dilemma kan vara svårt för en person och lätt för en annan. Därför är det viktigt att gruppen på förhand kommit överens om formerna för diskussionen. Varje deltagare behöver bjuda på sig själv, försöka förstå och lyssna till alla åsikter och kanske tänka "outside the box".

Genom att använda sig av korten brukar fler vilja delta i diskussionen då dilemman inte blir så laddat som ett självupplevt dilemma kan vara. Om någon har ett dilemma att diskutera

ur den egna vardagen är det inget som hindrar det, men då är det en fördel om verktyget är bekant för de flesta som deltar och att deltagarna är trygga med situationen och varandra.

Reflektionsmodell

1. Dilemman som ska diskuteras presenteras för deltagarna, läs det från kortet eller berätta om det är ett självupplevt dilemma.
2. Handledarens första uppgift är att "avslöja" deltagarnas förståelse av dilemman. Med förståelse menas att en situation betraktas genom särskilda "glasögon" eller filter. Det är viktigt att bli på det klara med de förutfattade meningarna som påverkar vårt synsätt.
3. Problemets kärna behöver identifieras, "vad är problemet?". Handledaren hjälper gruppen att komma fram till två handlingsalternativ, A och B. Handlingsalternativen får gärna vara motstridiga för att tydliggöra vari dilemman ligger. Handledaren noterar handlingsalternativen på ett blädderblock/whiteboard i varsin kolumn och den input deltagarna därefter ger noteras vidare av handledaren.
4. Alla argument som gynnar alternativ A skrivs upp på vänster sida och allt som talar för alternativ B, på höger sida.

I detta steg är det viktigt att lyfta de viktigaste övervägandena:

- **Vem kommer att påverkas?**

Hjälppå fråga för att avgöra om alternativet bör skrivas under A eller B: Vem önskar alternativ A respektive B? Samma individer

kan önska både A och B, men gruppen måste komma överens om vilket alternativ som väger tyngst för den som påverkas. Om gruppen har svårt att enas, genomför en omröstning via handuppräkning.

- **Vilka värderingar/normer och intressen behöver beaktas?**
Hjälppräga: för vilket handlingsalternativ, A eller B, talar denna värdering/norm/intresse? Gruppen kan behöva få hjälp att identifiera vad en värdering/norm/intresse är och då kan man föreslå t ex omtanke, konflikträdsla, ansvar, patientsäkerhet, feghet, mod.
- **Slutligen väljer gruppen, med hela sin diskussion som bakgrund det slutliga handlingsalternativet.**
Här kan ni beakta Likhetsprincipen (likadana situationer behandlas lika) och Offentlighetsprincipen (kan vi stå för detta beslut?).

Om det kommer upp åsikter/tankar som är kopplade till deltagarnas förståelse är det återigen viktigt att handledaren påtalar hur situationen verkligen ser ut och vilka mönster som återkommer i argumenten.

Handledaren behöver också påpeka om gruppen går på lösning av dilemmat innan de föregående stegen har diskuterats.

5. Gruppen enas om handlingsalternativ A eller B.
6. Reflektionen avslutas med att handledaren frågar gruppen om hur deltagarna har upplevt processen av etisk reflektion. ■

FAKTA

Enkel reflektionsmodell

- Vad är problemet?
- Ställ upp två motsatta åtgärder.
- Vem berörs av detta? Vem önskar åtgärden?
- Vilka värderingar och överväganden är viktiga?
- Ställ upp värderingar och hänsyn kopplade till respektive åtgärd.
- Baserat på en samlad bedömning, vilka överväganden är viktigast?
- Välj ett av alternativen.

Referens:

Cecilie Okkenhaug, ordförande, BFI's Yrkesetisk råd

De flesta anser nog att etiken har sin plats på arbetsplatsen, men utan en återkommande struktur för det blir den lätt bortprioriterad. Det viktiga är att etiken finns på agendan, på ett eller annat sätt. Här nedan ges olika idéer och förslag till hur det skulle kunna se ut.

- **Dilemmakort.** Med hjälp av dilemmakorten som är en del av detta arbetsmaterial är det enkelt att vid ett kortare möte diskutera en eller ett par av kortens dilemmafall.
- **Arbetsplatsmöten.** Etik kan vara en punkt på dagordningen på arbetsplatsmötena. En förfrågan om något har uppstått eller om någon vill lyfta en reflektion eller ett dilemma.
- **Reflekterande samtal.** I slutet av arbetsdagen/arbetspasset kan de som vill samlas för en kort stund för reflektion. Det kan vara en sammanfattning av arbetsdagen som helhet som ger möjlighet till att lyfta även etiska dilemman som ni kan besluta om att ta upp vid ett tillfälle avsatt för detta.
- **Etikhalvtimmen.** Om ni har tid avsatt för regelbunden internutbildning så kan etik vara ämnet vid några tillfällen under året. Alla medarbetare kan då väcka etiska frågeställningar, så att dessa kan diskuteras gemensamt. Om arbetsplatsen har etiska ombud eller en intresserad medarbetare, så kan hon/han ansvara för att på förhand samla in etiska dilemman/frågeställningar och kanske genomföra en kortare reflektionsövning.
- **Etiklunch.** Medarbetare samlas regelbundet för att över en gemensam lunch ta upp etik. En av kollegorna ansvarar för att ta fram en fråga/dilemma eller gör en kortare presentation som är kopplad till etik.
- **Etikkafé.** En separat mer eller mindre regelbunden händelse där medarbetarna sitter i grupper runt kafébord för att diskutera etiska frågor som rör yrkesutövandet.
- **Reflektionsgrupp.** Detta är en grupp av medarbetare eller chefer som träffas regelbundet under ledning av en etikhandledare. Reflektionsgruppen är lätt att etablera och kanske det viktigaste forumet för systematisk etisk reflektion och kunskap inom etik.
- **Etikseminarium.** Ett halvårsvist eller årligt återkommande, öppet evenemang för en enhet/avdelning där ett relevant och principfast etiskt dilemma illustreras med hjälp av ett fall, med bidrag från interna och externa experter. Målet är kompetens inom praktisk etik.
- **Etikkonferens.** I samband med vårmöten eller årligt återkommande utbildningsdagar kan ni ha ett eller flera block avsatta för etik. Här kan ni med fördel blanda både praktisk erfarenhet från verksamheten, teori och internationell erfarenhet. ■

Referens:

Etikk Håndboka, Tom Eide och Einar Aadland, Kommuneforlaget, Oslo, 2008

REFLEKTION KRÄVER MOD!

Ofta är det osäkerhet eller rädsla som är orsak till att vi inte följer vår etiska kod. Vi vill inte gärna avslöja våra brister eller vår okunskap. Ibland är vi kanske rädda för att det ska inverka negativt på den egna karriären. Reflektion kräver mod för att vi ska våga utforska det obekväma och ifrågasätta egna och andras motiv och handlingar.

Det är inte ovanligt att de som deltar i en etisk reflektion efter att något hänt, känner sig dumma, skamsna och utlämnade. Den återkoppling du

får genom reflektion är ofta insiktsfull. Men utan tvekan kräver reflektion mod! Genom att du vågar dig på utmanande och svåra handlingar blir du också modig. Dessa processer bidrar till att du stärker din professionsidentitet. Om syftet inte är att kritisera utan att vara bättre förberedd på liknande situationer i framtiden, blir det en annan sak.

Du hittar den yrkesetiska koden för biomedicinska analytiker på omslagets utvikssida. ■

FÖRDJUPNING

ETIK OCH PATIENTSÄKERHET

Patientsäkerhet handlar ytterst om skydd mot vårdskada. Med vårdskada menas "lidande, kroppslig eller psykisk skada eller sjukdom och dödsfall som hade kunnat undvikas om adekvata åtgärder hade vidtagits vid patientens kontakt med hälso- och sjukvården".

En orsak till vårdskador kan bero på bristande kommunikation mellan personal och patient, mellan individer inom samma profession eller mellan olika personalkategorier. Bristande kommunikation mellan olika vårdyrken kan åtminstone delvis undvikas genom att i grund- och specialistutbildning ha ökade inslag av interprofessionellt lärande (IPL). IPL innebär att man lär av, med och om varandra, i syfte att patienten ska få en bättre och säkrare vård.

Oavsett om patientsäkerheten brister på grund av dålig kommunikation mellan olika vårdyrken, mellan biomedicinska analytiker, om det rör sig om organisatoriska brister eller individuella tillkortakommanden, är det ett problem som kan ha etiska kopplingar.

Att prioritera att arbeta med etik på arbetsplatsen kan vara ett sätt att stärka patientsäkerheten.

För att ditt arbete ska vara patientsäkert behöver du också reflektera ur ett etiskt perspektiv som är föbyggande. Det gäller att reflektera över möjliga risker likaväl över vad som gick eller kunde ha gått snett.

Här kan vi se en tydlig koppling mellan etik, kvalitet och patientsäkerhet. ■

FAKTA

Vad innebär det att du som biomedicinsk analytiker tillhör en profession? Ett yrke som också klassas som profession har dessa "kännetecken":

- Eget kunskapsområde
- Samhällsansvar/legitimation
- Eget yrkesansvar och autonomi
- Etisk kod
- Egen organisation
- Egen kultur

ETIKENS BETYDELSE FÖR PROFESSIONSIDENTITETEN

En professions gemensamma identitet skapas av det egna kunskapsområdet när den kombineras med gemensamma normer och värderingar. För biomedicinska analytiker blir det biomedicinsk laboratorievetenskap som i kombination med relevanta normer och värderingar styr vårt förhållningssätt till patienten, patientens prover och patientens anhöriga.

När vi talar om professionsidentitet är det lätt att associera till specifika egenskaper hos individen, vilket kan göra att identitet uppfattas som något statiskt och oföränderligt när du väl införskaffat den.

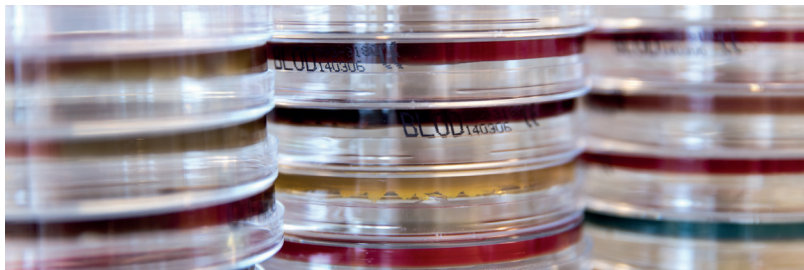
Om vi däremot ser professionsidentitet som något som kontinuerligt formas genom handling, så får vi en bild av något som är i ständig utveckling och

förändring. Identitet kan också ses som en process hellre än en egen-skap, och på så vis kan vi förklara varför en grups identitet kan förändras över tid och varför en grups identitet inte alltid upplevs som densamma av två personer.

Professionsidentiteten är starkt kopplad till yrkesetiken och reflektionen kring det egna yrkesutövandet. Etisk kompetens kan inte skapas enbart utifrån kurser eller böcker, men därifrån kan vi få en grund med teorier, begrepp och modeller.

Etisk kompetens inom hälso- och sjukvård är nära kopplad till den dagliga verksamheten; vad du gör, hur du hanterar det organiska materialet, hur du bemöter patienter, kollegor och andra professioner. ■

Bioanalytikeres kernefaglighed og professionsidentitet, dbio, 2009.

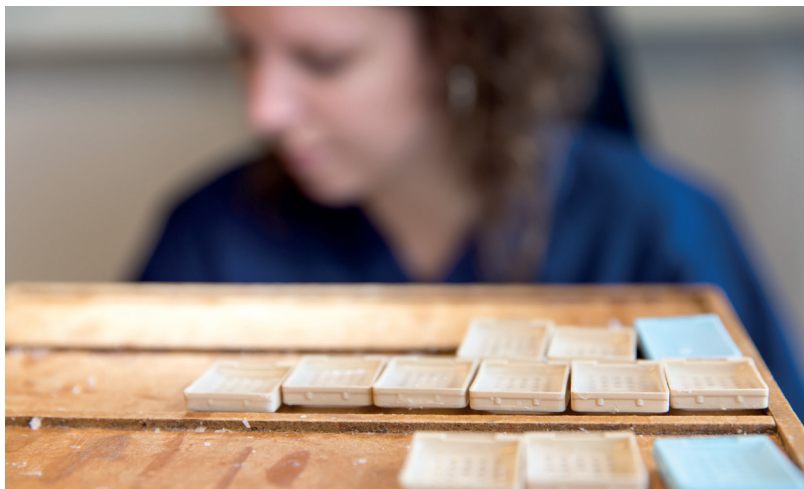

ARBETSPLATSKULTUR OCH ORGANISATIONSETIK

Den viktigaste åtgärden för att bygga etisk kompetens på arbetsplatsen är att skapa forum för etisk reflektion. Sådana forum kan vara av flera olika slag och kräver en viss grad av formellt beslut och organisation. Mötesplats för etisk reflektion är tillfällen där yrkesutövare kan samlas för att diskutera de etiska utmaningar som de upplever i praktiken.

Ofta anges bristande resurser vara anledning till att etisk reflektion får låg prioritet. Organisationerna är så slimmade att det är svårt att införa något nytt, så som tid för reflektion. Det är ofta under tider av hög belastning och stress som det är störst risk att dilemman av olika slag uppstår och det är då både erfarenhet och beredskap behövs som mest. ■

Du kan läsa mer om hur du kan arbeta med etik på din arbetsplats på s. 10.

ETIK OCH KVALITET I HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN

Inom laboratoriemedicinen och klinisk fysiologi är medvetenheten hög om betydelsen av god kvalitet och spårbarhet. Etik i vården handlar bland annat om bemötande, service och kvalitet. Fokus på etik i vården innebär att du arbetar för god praxis. Etisk medvetenhet och förmåga att hantera dilemman är professionella färdigheter som bidrar till att förbättra kvaliteten i vården, för patienter, för deras anhöriga, för andra professioner inom vården och mellan oss som kollegor.

Därför är det viktigt att ledningen ser att verksamheten behöver genomsyras av gemensamma värderingar och en vardaglig medvetenhet om etik, hos såväl enskilda medarbetare som hela organisationen. Etisk reflektion i hälso- och sjukvården är för patienternas bästa, men också för de anhörigas och för medarbetarnas bästa. Etik är patientsäkerhet.

Vi har alla en värdegrund som vi utgår

från när det gäller vårt handlande; som familjemedlem, som samhällsmedborgare, som biomedicinsk analytiker och som kollega. Vi vet nästan instinktivt vad som är rätt sak att göra i olika sammanhang. Ofta för att de etiska överväganden som vi gör sker närmast undermedvetet. Eller så utgår vi från etiska överväganden som gjorts tidigare när lagar, regler eller rutiner fastställts.

Som biomedicinsk analytiker vet du att du måste göra rätt sak, och på rätt sätt. I annat fall riskerar du att begå tjänstefel vilket kan få allvarliga konsekvenser för både patienten och dig. Förmodligen gör du rätt saker, inte på grund av rädsla att förlora din legitimation, utan för att du vet vad som är rätt sak att göra med tanke på patienten. Etiken kan ses som grunden för att ditt arbete ska präglas av hög kvalitet. Det i sin tur påverkar patientens förutsättningar att få rätt diagnos och rätt behandling. Därigenom är begreppen sammankopplade: Etik – Kvalitet – Patientsäkerhet. ■

LÅTER DET TEORETISKT? VI KAN TA ETT EXEMPEL

Du arbetar på ett kliniskt mikrobiologiskt laboratorium och ska utföra en screening av ett stort antal blodgivarprover för att se om några är positiva för HIV eller syfilis. När du har förberett allt och är beredd att starta den automatiserade analysen så visar instrumentets bildskärm en varning, ett av reagensen behöver kontrolleras. Klockan är över tolv, och du är väldigt hungrig. Du skulle kunna strunta i varningen och påbörja analysen, men sannolikt kontrollerar du reagensen så att du kan nollställa varningen och starta analysen, med gott samvete.

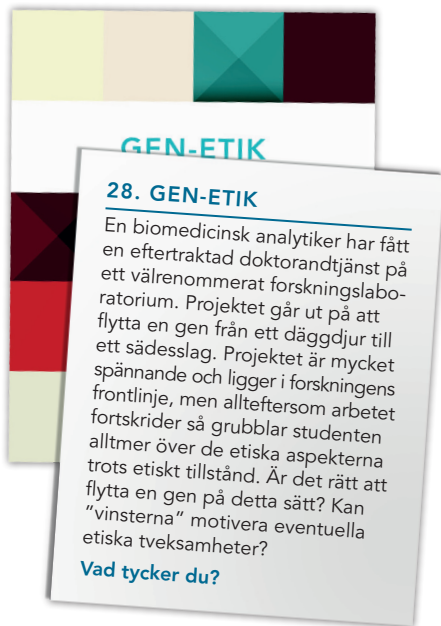
YRKESETIKEN, JURIDIKEN OCH SAMHÄLLET

Som biomedicinsk analytiker fyller du en viktig funktion i hälso- och sjukvården och du har ett samhällsuppdrag. Du fyller en viktig funktion i din yrkesroll, gentemot kollegor inom din egen och andra vårdprofessioner och yrken samt gentemot patienter och anhöriga.

Aaron Antonovsky, professor i medicinsk sociologi, har formulerat begreppet KASAM (Känsla av sammanhang) som innebär att en människa som i högre grad har en känsla av sammanhang också i högre grad har förmåga att hantera utmaningar – och vice versa.

Så med en god förståelse och känsla för hur du bidrar till vården och till ett samhällsuppdrag, har du sannolikt bättre förutsättningar att hantera problematiska situationer och etiska dilemman i ditt arbete.

Etik och juridik relaterar till varandra. Det finns en uppfattning om att etiken är ett överordnat system med allmänna principer (rätten till liv, integritet, skyldighet att hjälpa andra, m.m.) som alltid gäller. Det går också att se etiken som ett nödvändigt komplement till juridiken och lagarna. Etiken har mera med människans inre hållning och hennes

samvete att göra än lagarna som främst är till för att reglera vårt beteende. All mänsklig samvaro kan inte regleras genom lagbestämmelser.

I den yrkesetiska koden för biomedicinska analytiker anges att du som yrkesutövare ska respektera och skydda vårdtagarens integritet och värdighet. Att respektera tystnadsplikt och sekretess är lagreglerat. Ett typexempel på en etisk problemställning är om du som biomedicinsk analytiker får se på en inkommande remiss att din systers pojkvän är HIV-positiv. Du vet att du inte får avslöja detta för någon obehörig. Samtidigt så är du mån om din systers hälsa och blir orolig.

Beskriver HIV-fallet ett etiskt eller ett juridiskt ställningstagande? Svaret är nog: både och! Juridiken är tydlig; Patientsäkerhetslagen anger att "Den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inom den enskilda hälso- och sjukvården får inte obehörigen röja vad han eller hon i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden."

Samtidigt är kanske ditt eget ställningstagande i en sådan situation inte lika glasklart, vilket är både naturligt och mänskligt. Det går knappast att förutspå hur en enskild människa ska hantera situationen ovan, men om du har dina skyldigheter som legitimerad yrkesutövare klara för dig så är förutsättningarna bättre för att du fattar rätt beslut. Än bättre blir förutsättningarna om det dessutom finns en bra arbetsplatskultur med regelbunden övning i etisk reflektion.

Som tidigare nämnts, så ligger vanligtvis etiska överväganden till grund för de lagar och förordningar som stiftats. Man kan med andra ord säga att etiken "spårar" eller pekar ut riktningen för juridiken. Samtidigt är det ett växelspel, dels eftersom samhället förändras och lagarna måste anpassas därefter, dels eftersom en lag alltid är en aning rigid och kan, eller måste, tolkas utifrån den aktuella situationen, utifrån etiska överväganden. ■

FRAMÅTBlick

Den biomedicinska analytikerns yrke och arbetsuppgifter befinner sig ofta i framkant av vård och vetenskap och där stöter vi på etiska frågeställningar som vi behöver hantera. För vår professionsutveckling behöver etiken bli ett medvetet och närvarande inslag i vardagen. Vi har många framtida utmaningar framför oss, så som bristen på biomedicinska analytiker, men också nya krav och förväntningar från framtidens patient.

Vi vet inte så mycket om framtidens patient, men vi kan göra kvalificerade gissningar.

JÄMFÖRT MED IDAG SÅ KOMMER FRAMTIDENS PATIENTER ATT VARA:

- i genomsnitt äldre
- ha blandad etnisk bakgrund
- mer påverkade av föroreningar och klimatförändringar, till exempel genom nya allergier och förlängd allergisäsong, nya infektionssjukdomar
- mer påverkade av vårt resande till andra länder och förekomsten av sjukdomarna där
- mer utsatta för livsstilssjukdomar och cancer
- mer pålästa

- tekniskt uppkopplade och möter vården på nya sätt, mer delaktiga i sin egen hälsa och vård och mer krävande avseende service och vård.

De sista punkterna här ovan beskriver delvis personcentrerad vård, ett begrepp på stark framväxt och som kommer att påverka även biomedicinska analytikers arbetsområde. Begreppet innebär bland annat att patienten utefter sina individuella förutsättningar, resurser och hinder ingår i ett partnerskap med vårdens professioner i syfte att vara aktiv i planering och genomförande av den egna vården. För att kunna utveckla en personcentrerad vård krävs en stor tillit i teamarbetet och ett mod hos alla vårdens professioner att utmana den egna yrkesrollen. Här behövs ett gemensamt arbete med den etiska reflektionen kring patienter och den laboratoriemedicinska och klinisk fysiologiska servicen.

Ännu en framtida gissning är att fler svenska biomedicinska analytiker kommer att vara verksamma i andra delar av världen. Därigenom så kan naturligtvis bilden av framtidens patient variera betydligt, beroende på var du befinner dig.

YRKESETISK KOD FÖR BIOMEDICINSKA ANALYTIKER

Grundläggande värderingar för biomedicinska analytiker är att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Den yrkesetiska koden har fyra huvudområden som sammanfattar riktlinjerna för ett etiskt förhållningssätt och handlande:

BIOMEDICINSKA ANALYTIKER OCH PROFESSIONEN

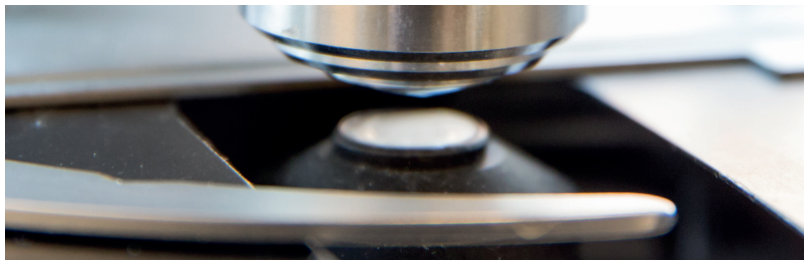
Den biomedicinska analytikern

- ansvarar för att respekten för professionen upprätthålls genom att agera med ärlighet, integritet och pålitlighet.
- utvecklar kontinuerligt sin kompetens och kunskap.
- ingriper om missförhållanden i vården/verksamheten äventyrar människors hälsa eller miljö.
- är öppen för kritisk granskning av sin yrkesutövning.

BIOMEDICINSKA ANALYTIKER SOM YRKESUTÖVARE

Den biomedicinska analytikern

- visar respekt för andra yrkesutövares kunskap och arbetar aktivt för samarbete och god arbetsmiljö.
- undervisar och handleder studenter, kollegor och andra yrkesutövare samt vårdtagare.
- tillhandahåller expertis och delar med sig av sin kunskap.
- följer de policyer, lagar och regelverk som gäller arbetsplatsen så länge dessa inte står i strid med professionens etiska riktlinjer.

BIOMEDICINSKA ANALYTIKER OCH VÅRDTAGAREN/KUNDEN

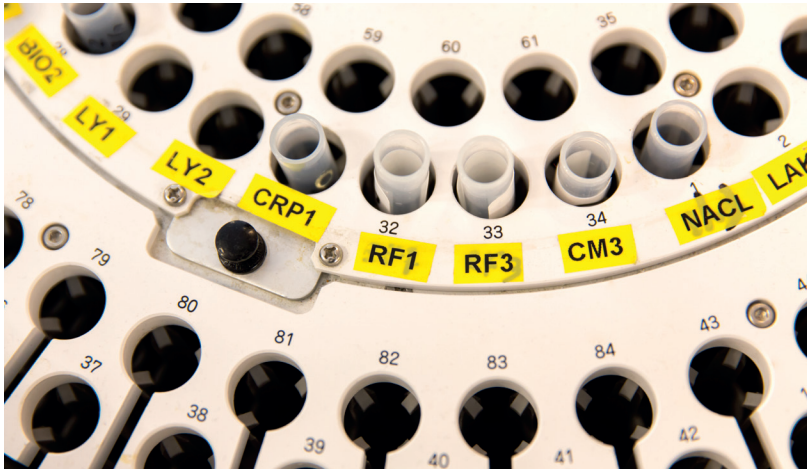
Den biomedicinska analytikern

- respekterar och skyddar individens integritet och värdighet.
- ansvarar för hela den analytiska processen från provtagning/undersökning till provsvar.
- tillämpar vetenskapliga framsteg till nytta för vårdtagare/ kund.
- ansvarar för och säkerställer att laboratorietjänster utförs med respekt för vårdtagaren/kunden och det organiska materialet.

BIOMEDICINSKA ANALYTIKER OCH DET GLOBALA SAMHÄLLET

Den biomedicinska analytikern

- är hängiven användningen av biomedicinsk laboratorievetenskap för mänsklighetens bästa.
- verkar för att forskning inom biomedicinsk laboratorievetenskap förbättrar och utvecklar folkhälsan globalt.
- ansvarar för utveckling av befintliga och etablering av nya standarder för bästa patientsäkerhet och god laboratoriesed.
- tar ansvar för och skyddar miljön.

Institutet för biomedicinsk laboratorievetenskap (IBL) och Vårdförbundet har gemensamt tagit fram ett arbetsmaterial för biomedicinska analytiker för att uppmuntra diskussion och reflektion om etik i vardagen.

Materialet består av två delar;

- en kortlek med etiska dilemman från laboriemedicin och klinisk fysiologi
- en broschyr med verktyg för etisk reflektion och en idébank för hur ni kan arbeta med etik på arbetsplatsen

Materialet kan användas oavsett om du arbetar inom vården eller i andra verksamheter.

www.vardforbundet.se

www.ibl-inst.se